

ФАЛСАФАИ ИЛМУ ТЕХНИКА - ФИЛОСОФИЯ НАУКИ И ТЕХНИКИ - PHILOSOPHY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

УДК: 72.05

DOI: 10.65599/TS7984

ТАҲЛИЛИ ФАЛСАФИИ БАЪЗЕ АРЗИШҶОИ СЕМАНТИКӢ ВА ЗЕБОИШИНОӢ ДАР МЕЪМОРӢ

А.Б. Рамазониён

Донишгоҳи техники Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ, ш. Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон

Дар ҷомеаи муосир меъморӣ ва шаҳрсозӣ ба таври бегона рушд намуда истодааст. Дар рушди ин соҳаи муҳими иҷтимоӣ донишмандони алоқамандии мафҳумҳои фалсафӣ, ки дар меъморӣ истифода мешаванд, хело зарур аст, зеро тамоми соҳа, ҳосилатан меъмориро бе фалсафа тасаввур кардан ғайри имкон аст. Оддитарин бино ё як амали меъморӣ бояд дорои маъно ва моҳияти ба худ хос бошад, то бинандаро ба худ ҷалб намуда тавонад. Аз ин рӯ, дар мақола баъзе мафҳумҳои фалсафӣ, ки дар меъморӣ истифода мешаванд, ва он мафҳумҳо ҳам дар фалсафа ва ҳам дар меъморӣ ба тарзҳои гуногун истифода мешаванд, дар асоси андешаҳои файласуфон, зебоишиносон ва меъморони бузург шарҳ дода шуда, ҳолатҳои гуногуни истифодаи онҳо дар меъморӣ баррасӣ шудаанд. Дар мақола бештар мафҳумҳои фазо, замон, шакл, форма, макон ва ғайраҳо ба таври зарурӣ шарҳ дода шуда, ҳолатҳои истифодаи онҳо дар меъморӣ муайян, умумият ва фарқияти маъноии онҳо дар фалсафа ва меъморӣ баррасӣ шудаанд. Инчунин, муаллиф шинохти мафҳумҳои фалсафиро, ки дар меъморӣ Эрони Бостон истифода шудаанд, ҳосилатан мафҳуми “ҷалипо”-ро то андозае шарҳ додааст.

Калидвожаҳо: фалсафа, меъморӣ, фазо, шакл, форма, макон, замон, ҷалипо, мафҳум, робита, тафаккур, инсон, меъмор.

ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ СЕМАНТИЧЕСКИХ И ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В АРХИТЕКТУРЕ

А.Б. Рамазониён

Таджикский технический университет имени академика М.С. Осими, г. Душанбе, Республика Таджикистан

В современном обществе архитектура и градостроительство развиваются беспрецедентными темпами. В развитии этой важной социальной сферы крайне важно понимать взаимосвязь между философскими понятиями, используемыми в архитектуре, поскольку невозможно представить всю эту область, особенно архитектуру, без философии, ведь даже самое простое здание или архитектурное действие должно иметь свой собственный смысл и сущность, чтобы привлечь зрителя. Таким образом, в статье рассматриваются некоторые философские понятия, используемые в архитектуре, и то, как эти понятия применяются по-разному как в философии, так и в архитектуре, основываясь на идеях философов, эстетиков и великих архитекторов, а также обсуждаются различные примеры их использования в архитектуре. В статье в основном рассматриваются понятия пространства, времени, формы, пространства и т. д., а также анализируются примеры их использования в архитектуре, их общие черты и различия в значении в философии и архитектуре. Также автор в некоторой степени объясняет знание философских понятий, используемых в архитектуре Древнего Ирана, в частности, понятие «свастика».

Ключевые слова: философия, архитектура, вид, форма, место, время, свастика, понятия, связь, мышление, человек, архитектор.

PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF SOME SEMANTIC AND AESTHETIC VALUES IN ARCHITECTURE A.B. Ramazoniyon

Tajik Technical University named after academician M.S. Osimi, Dushanbe, Republic of Tajikistan

In modern society, architecture and urban planning are developing at an unprecedented pace. In the development of this important social sphere, it is crucial to understand the relationship between the philosophical concepts used in architecture. It is impossible to imagine this entire field, especially architecture, without philosophy. Even the simplest building or architectural act must have its own meaning and essence to attract the viewer. Thus, this article examines some philosophical concepts used in architecture and how these concepts are applied differently in both philosophy and architecture, drawing on the ideas of philosophers, aestheticians, and great architects, and discusses various examples of their use in architecture. The article primarily examines the concepts of space, time, form, spatiality, and so on, and analyzes examples of their use in architecture, their commonalities, and differences in meaning in philosophy and architecture. The author also explains, to some extent, the philosophical concepts used in the architecture of Ancient Iran, particularly the concept of the swastika.

Keywords: philosophy, architecture, figure, form, place, time, swastika, concepts, connection, thinking, human, architect.

Муқаддима (Introduction)

Вақте аз меъморӣ сухан дар миён меояд, онро наметавон якҷониба монанди зебоишиноӣ баррасӣ кард, зеро меъморӣ худ як тафаккури фалсафӣ аст, ки ҳама чиз дар он намуди зотӣ ва лаҳзай дорад. Унсурҳои монанди фазо ва мафҳуми он, тафаккур ба амал дар фазо, замон ва дарки фазо, макон ва шакл қобили тасаввур аст, вале ҳамаи ин матлаб бо ин хатм нахоҳад шуд, зеро ҳамаи ин унсурҳо бо фалсафа маъно пайдо мекунад.

Машғул шудан ба меъморӣ ба унвони як ҳунари имкониятҳои фароҳам меоварад, ки инсон ҳолатҳои гуногуни моддӣ, маънаӣ ва фикриро дарк намуда, муҳити табиӣ маснуиро мешиносад.

Ростӣ инсон ба он чӣ месозад як нисбат дорад ва он нисбат барои зистан аст, ки меофарад, обод мекунад. Ин офаридаҳо инсонро бо решаҳои фарҳангии худ ошно месозанд. Гузаштае, ки дар ҳадди ҳастӣ як нутфа оғоз мегардад ва ояндае, ки дар ҳадди сохти дунёи нав мечарҳад. Ба андешаи М. Ҳайдеггер «Таърихи инсон ин таърихи фаромӯшии ҳастӣ аст. Ҳангоми эҷод кардан фаромӯшӣ ба огоҳӣ табдил меёбад. Одаи эҷод мекунад, то аз марг бираҳад, аммо марг дар тору пуди ин ободӣ танида аст. Дар ин миён меъмори ишорае ба офариниш ва эҷод аст» [8, 371]. Аз ин рӯ, меъмори ба зиндагонӣ маъно медиҳад. Меъмори ин ҷустани ҷовидонагӣ дар замин ва посухе ба марг аст, хоки фанопазирӣ одамиро ба ҷовидонагӣ пайванд мекунад.

Мавод ва методҳо (*Materials and methods*)

Дар масъалаи робитаи мафҳумҳои фалсафӣ бо меъмори ва истифодаи онҳо дар ин ришта, донишмандони хориҷӣ то андозае пажӯҳишҳо анҷом додаанд, аммо он дар муҳити илмӣ мо то ҳол норавшан боқӣ мондааст. Зеро то ҳол мо муҳимият ва зарурати омӯзиши фалсафаро барои тамоми соҳаҳои илм наомӯхтаем. Мушкilotи асосие, ки мо дар ин масъала дорем, ин то ҳол наомӯхтани паҳлӯҳои нави фалсафӣ дар соҳаҳои гуногун мебошад. Дар муҳити илмӣ таълимии мо таваҷҷуҳи бештар ба таърихи фалсафа равона шудааст, ки барои як хонанда то андозае шавқовар нест. Муҳаққиқон ва омӯзгорони риштаи фалсафа дар ҷомеаи мо бештар ба омӯзиши фалсафаи асрҳои миёна даст мезананд, албатта ин ҳам хуб аст. Аммо дар замони муосир барои хонанда бояд фалсафаи техника, фалсафаи меъмори, фалсафаи иқтисод ва ғайраҳо дар ҳудуди соатҳои зиёди амалӣ дарс гуфта шавад ва муҳаққиқон ба ин ҷанбаҳои масъала таваҷҷуҳ намоянд. Дар ин ҳолат, масъалаҳои зиёди фалсафӣ баррасӣ мегардад. Меъмори низ назар ба дигар соҳаҳо бештар ба фалсафа эҳтиёҷ дорад, зеро яке аз бахшҳои меъмори ин эҷод аст, ки он бе фалсафа вучуд дошта наметавонад. Дар ин баробар, дар навиштани мақола аз сарчашмаҳои хориҷӣ истифода намудем.

Дар мақолаи мазкур ҳамчун сарчашмаи илмӣ аз китобҳои Шариф Шукуров, ки яке аз фарҳангшиносони бузурги тоҷики муқимии Федератсияи Россия буда ва ба ин масъала то андозае таваҷҷуҳ намудааст, истифода шудааст. Инчунин, аз китоб ва мақолаҳои муҳаққиқони ин соҳа низ ҳамчун адабиёти зарурӣ истифода шудааст.

Ҳар амал барои худ як методи муайян дорад ва инсонҳо барои ҳар амале методҳои мушаххас вучуд дорад. Дар навиштани мақола аз методҳои зиёди санҷидашуда, ба монанди методи тавсифӣ, герменевтикий, иртиботӣ ва муқоисавӣ истифода намудем. Дар аксар маврид методи герменевтикий истифода шудааст, то хонанда дар доираи мавзӯи мазкур маълумоти заруриро гирифта тавонад.

Натиҷаҳо (*Results*)

Он мафҳумҳое, ки дар муҳити фалсафа истифода мешаванд, аз нигоҳи илмӣ то андозае мавриди таваҷҷуҳи донишмандон қарор гирифтаанд. Аммо алоқамандӣ ва ё истифодаи он мафҳумҳо дар бахшҳои дигар, ки истифода мешаванд, кам мавриди таваҷҷуҳи донишмандон қарор гирифтааст. Тамоми соҳаҳо бояд ин нуктаро дар зеҳни худ ҷой диҳанд, ки бидуни фалсафа рушди ҳеҷ хирфае имконпазир нест. Ин нуктаро гузаштагони мо дарк намуда, ҳатто зиндагии худро бар асоси фалсафа барномарезӣ ва тадвин мекарданд. Одатан меъмори низ аз ҳамин боварҳо, хоссатан меъмории гузашта, аз ҷумла меъмории ориёӣ ниёкони мо аз фалсафа сарчашма мегирад.

Аммо имрӯзҳо он чи мо мушоҳида мекунем, то андозае меъмори ба фалсафа таваҷҷуҳ намекунад ва таъсири фалсафа дар ин соҳа камранг ба назар мерасад. Шояд ин ҳолатро дар набудан ё истифодаи нашудани мафҳумҳои фалсафӣ ба маънои аслии худ дар меъмори ҳисобид. Зеро ҳар мафҳум дорои маъноҳои ба худ хос мебошанд, ки шунаванда бояд онро дар асоси фалсафа ва соҳаи худ биомӯзад ва донанд. Ин нуктаро бояд дарк намуд, ки шукӯҳ ва таҷаллии меъмори бештар дар фазоҳои дохилӣ ниҳода шудааст. Ин масъаларо гузаштагони мо хело хуб дарк карда буданд, зеро донишмандони ғарбӣ меъмории ориёиро меъмории дарунгаро номиданд. Аз ин маълум мегардад, ки тарроҳии фазо дар меъмори бояд ҷунун офарида шавад, ки бинанда дар он вучуди рӯҳро эҳсос кунад ва инсонро аз дунёи моддӣ ба маънавият барад.

Он чиро, ки дар ин ҷо баён мекунем, барои шарҳ ва муайян намудани истифодаи баъзе мафҳумҳои фалсафӣ дар муҳити меъмори аст ва шояд роҳе барои муҳаққиқон ва андешамандон дар заминаи шинохти мафҳумҳо бошад.

Муҳокима (*Discussions*)

Барои меъмори мафҳумҳои зиёде ба монанди фазо, замон, шакл, макон ва ғайраҳо истифода мешаванд, ки бо фалсафа алоқамандии ногустастанӣ доранд. «Меъмори соҳаи бисёр муҳим ва зарурии ҷомеа буда, бештар инъикоси эҳтиёҷот ва вазифаҳои воқеист, ки бо арзишҳои иҷтимоӣ ва қонунҳои

ҷамъият алоқаманд аст. Аммо дар айни замон он чизҳои бештареро, аз қабилӣ шавку ҳаваси инсонӣ, талаботи индивидуалӣ ва ҷамъиятиро ифода мекунад. Дар меъморӣ мафҳуми фазо мавқеи меҳвариро ишғол менамояд» [7, 37]. Фазо (space) вожае аст, ки дар заминаҳои гуногун ва риштаҳои мухталиф аз қабилӣ фалсафа, ҷомеашиносӣ, меъморӣ, шахрсозӣ ва ғайраҳо ба таври васеъ қорбурд дорад. Албатта фазо дар мафҳум ба танҳои ҳеҷ вижагии хосеро матраҳ намекунад, вале ба маҳзи дарк шудан тавассути шуури инсонӣ ва анҷоми фаъолият ба макон табдил мегардад. Ба навъе метавон онро дар ҳар маконе, ки рангу ҳоли хос пайдо мекунад ва дорои тавоноии арзишии мутафовит аст, таъриф намуд.

Албатта фазо ба таври кулӣ макон доништа мешавад, ҳарчанд Арасту фазоро ҷойдиханда ё ғунҷонидани чизҳои мухталиф медонад ё маҷмуае аз маконҳо таъриф мекунад. Инчунин, Афлотун «ҳандасаро илми фазо меномид» [5, 297], ки Мерло –Понти дар тақмили он чунин изҳори назар мекунад: «Фазо паҳной ё муҳите нест, ки чизҳо дар он қарор гиранд, балки василаест, ки бар асоси зоти худ мумкин мешавад ҷой гирифтани чизҳо дар он таҳаққуқ пайдо кунад» [4, 24]. Нютон низ бо назарияи таърифи се буъдӣ, мутлақ ва мушқил аз замон ва қолбадҳое, ки онро пур мекунад низ ба тасдиқи сухани Афлотун пардохт. Инчунин, Декарт бар он андеша буд, ки фазо хусусияти метафизикӣ дорад, вале дар айни ҳол бо таъкид бар физика ва механика асли системаи хусусиятҳои росткунҷаро барои қобилии шиносӣ қардан фосилаҳо ном гузошт. Аммо Лейбнитз бар хилофи Нютон ва Декарт аз тарафдорони фазои нисбӣ буд ва бовар дошт, ки фазо сирфан навъе аз система аст, ки аз робитаҳо миёниҷизҳо ва будани ҳаҷму зеҳн ташкил мешавад, ки дар меъморӣ низ то ҳадде наздик ба ин мафҳум таърифе аз фазо вучуд дорад, ки фазоро яке аз сирри ростарин намоҳҳои ҳастӣ медонанд.

Дар воқеъ андешаҳои ниёкони мо дар ин масир парвариш ёфтааст, ки дар он муваффақ ба дарёфти рамзҳои низомиҳои иҷтимоӣ ва табақаҳову тақобулҳои инсонро бо муҳити хеш бармегардонанд. Ин ҳолат боис ва ташвиқи зебӣ мегардад ва метавон муҳити созандаи зебоишосиро бо диди зебоишосӣ дид, ки натиҷаи ин тафаккурҳоро дар фазоҳои меъморӣ гузашта метавон ёфт, ки дар онҳо фазоро ингуна метавон таъриф кард: Фазо ин дарёфти вучуди инсон аз макон дар таҷрибаҳои замони мухталиф аст.

Дар фалсафа замон ин мояи идрок ва шинохти фазо аст. Ҷурҷонӣ дар бораи замон чунин мегӯяд: «Замон назди ҳукамо миқдори ҳаракати фалаки атлас аст» [11, 163] дар воқеъ замон бо макон таҷриба мешавад. Замон бо далели пайвастигҳои ба макон на ҳанӯз ба маънои фазо, балки ба унвони абзоре барои дарки фазо, ки воқеаҳо дар он таҳаққуқ меёбанд, ки ба шакли мустақим ва ғайри мустақим дарк мегардад.

Формаро метавон забони фазо донист, зеро он чиро, ки меъморон меҳоянд дар фазо баён кунанд, онро бо тавачҷуҳ ба форма баён мекунанд. Ба ҳамин далел форма дорои аҳамияти вижае дар офариниши фазо аст. Дар меъморӣ мучассамасозӣ ва наққошӣ ба форма бештар аҳамият медиҳанд. Дар воқеъ дарунмояи эҷодшудаи ҳар меъмор то абзори он, аз тарафи муҳотабон мавриди нақд қарор мегирад, ки ин абзорро метавон дар меъморӣ зерини унвони форма баён дошт, ки пайвастигии даруниро миёни бинанда ва фазо ба вучуд меоварад. Дар ин ҳолат формаро воситае барои интиқоли мафҳуми фазо ба инсон баён намуд, ки ба унвони абзоре истифодашаванда дар ихтиёри тарроҳон ва меъморон қарор дорад.

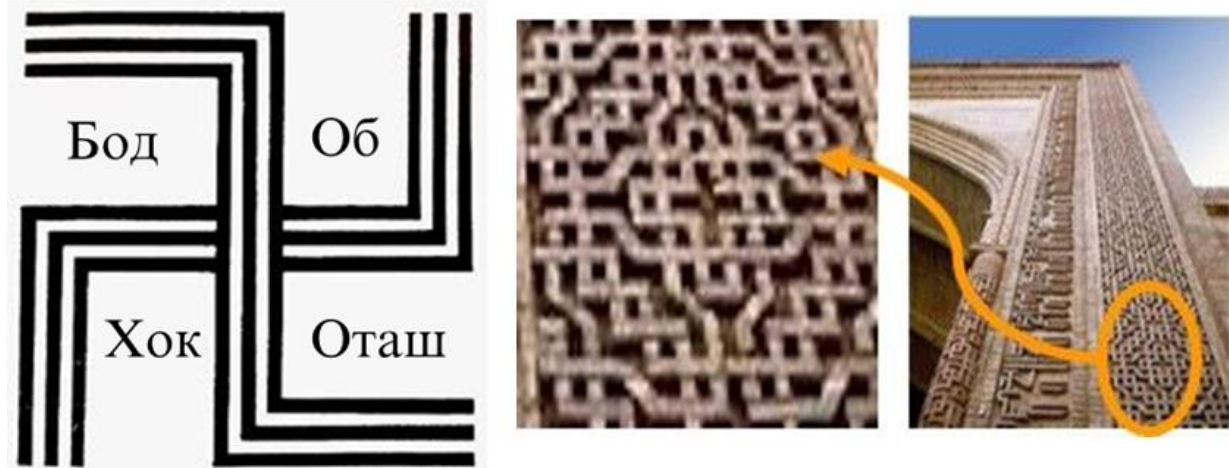
Хусусияти аслии ҳар меъморро метавон тавлиди фазо барои зиндагӣ таъриф намуд ва мусалламан дарки ҳар фазо бо тавачҷуҳ ба тафаккури фарҳангии ҳар минтақа гуногун аст, ки дар воқеъ ин фазоҳоро формаҳои ташкил медиҳанд, ки метавон онҳоро макон номид, то аз тариқи макон ба дарки фазо ноил шаванд. Пайдоиши формаро дар меъморӣ метавон дар робитаи мустақими фарҳанг ва боварҳои мардум донист, ки дар асоси шаклҳо, ҷиҳат, ранг ва ҷинсияти ҳосе таъриф мегардад, ки бо кумаки ин ҷаҳор омил, муваффақ ба намуди фазо дар буъди физикӣ ва калиди вуруд ба фарҳангест, ки ин фазоро тавлид мекунанд. Дар воқеъ, формаро метавон намуди физикии тафаккур ва суннатҳои инсонҳое донист, ки ба эҷоди фазо иқдом намудаанд. Пас, бо дарки дурусти формаи эҷодшуда метавон ба дарки дурусти фазо наздик шуд.

Афлотун маконро буъде медонад, ки ҷисм дар он нуфуз мекунад ва агар нуфуз накунад холист. Аммо Арасту маконро «сатҳи ботини ҷисм, ки дарбаргирандаи сатҳи зоҳирӣ аст» [1, 53] медонад. Барои таърифи ҳар чизе ва ҳар коре ҷо ва маҳалле бояд вучуд дошта бошад, ки метавон онро дар макон ёфт. Аммо на ин ки макон мафҳуми мучаррад ва ҳоси ҷоро ироа кунад, балки манзур аз макон аз нигоҳи мо метавонад дарке аз фазо бошад, ки чизе ё коре дар он иттифоқ меафтад ва дар воқеъ маконро тасаввурӣ инсон аз дарки мавқеияти чизе ва қори анҷомшуда дар фазо метавон донист.

Дар нигоҳи аввал мафҳумҳои шакл ва форма ҳар ду як маъно доранд, аммо дар воқеъ чунин нест. Гоҳе иштибоҳан дар матнҳои илмӣ ин ду мафҳум ҳаммаъно истифода мешаванд. Луис Кан дар ин бора чунин менависад: «Форма бо шакл яке нест, шакл ба тарҳ марбут аст, аммо форма ба бунмояш гузоштани ҷузъҳои ҷудоинопазир мепардозад» [10, 192]. Тарҳ он чизе аст, ки бо ба маърази тамошо қарор додани форма меҳояд ба шакл воқеият бахшад. Дар ин росто шаклро метавон ҳамчун дастурамал барои истифодаи формаҳо дар иртибот бо яқдигар таъриф намуд.

Шакл тавассути илми риёзӣ ва илми маъно таъриф мегардад. Дар воқеъ оғози ҳар шаклро аз нуқта медонанд, ки бо табдили он ба ду нуқта метавон ба хат даст ёфт ва дар гузариши хат бо шаклҳои уқлидусӣ ва бо даврони он ба доира ва қурра расид, ки намоде аз олам мебошад. Шаклҳо аз лиҳози риёзият дорои таносуботе дар азлоъ (қанораҳои шакл) ҳастанд, ки беҳтарини ин таносуботро

таносуботи тиллой медонанд, ки дар маҷмуаи мутаносибе аз ададҳои дуруст ва ҳамоҳангӣ бо ададҳои 1,1,2,3,5,13, 21.. ба даст меояд, ки маҷмуи ду адади давомдор, адади баъдири таъриф мекунад. Аммо танҳо ин ададҳои тиллой дар миқёс ва таносубҳои дохил набуданд, балки муҳимтарин омил таъсирпазир дар миқёсро метавон ба инсон нисбат дод, зеро «шаклҳое, ки дар меъморӣ истифода мешуд, худ барои қорбурди инсонӣ таъриф мегардид, ки бар асоси меъмории гузашта миқёсҳое ҳамчун ваҷаб ё қадам ва ғайра ба вучуд омад» [3, 166], ки дар бӯдҳо бар асоси ин миқёсҳо таърифе дар ашқол низ ба даст омад. Инчунин, шаклҳо бо ҳандаса дар риёзиёт метавон таъриф кард, ҳандаса шаклҳое, ки худ бо олами ирфон ва маъно даргир аст, ба навъе, ки аз густариши хатҳо бо 3 хатти секунҷа ва чор тои чоркунҷа истода ва аз густариши чоркунҷа ба атроф бо 5 мураббаи чалипо муҳимтарин унсури меъмории эронӣ ва мукаби 6 хатти бечунбиштарин шаклҳо аст, ба даст меояд.

Расми 1 – Чалипо, яке аз рамзҳои фалсафӣ дар меъморӣ Эрони Бостон;
Figure 1 – Swastika, one of the philosophical symbols in Boston's Iranian architecture;

Аз нигоҳи меъморӣ чалипо аз тарҳҳое ба ҳисоб меояд, ки зебоии ҳар биноро чандин баробар мекунад. Чалипо дар меъмории ориёӣ ба вучуд омадааст. Ин рамз бо ҷаҳор бахши худ, намоди назми кайҳонӣ, ҳамоҳанге миёни унсурҳои ҷаҳоргона ва пайванди инсон бо ҷаҳони минув буда, дар оини меҳрпарастӣ аҳамияти вижае доштааст. Баррасии ҳузури чалипо дар нақши маъбадҳо, хоссатан оташкадаҳо нишон медиҳад, ки ин рамзи тазйинӣ, балки қоркарди маънавӣ ва оинӣ низ доштааст. Нақшаҳои дигари меъмории гузаштагони мо дар зер таъсири ин рамз шакл гирифтаанд ва ҳамоҳангӣ бо боварҳои кайҳониро барои бинанда фароҳам меорад.

Мафҳуми дигаре, ки дар зебоишносии меъморӣ бештар ба назар мерасад, ин истилоҳи юнонии “холоним” аст. Ин истилоҳ дар забони тоҷикӣ ба маънои “бутун” истифода мешавад, ки дар худ боз қисматҳо дорад ва дар илм ин қисматҳоро “мероним” ё “партоним” меноманд. Дар ин бора, фарҳангшинос Шариф Шукуров чунин мегӯяд: “Мафҳуми юнони қадими «холоним» чизи бутунеро мефаҳмонад, ки чизҳои дигар — қисмҳои томеро дар бар мегирад. Дар навбати худ, қисмҳои том нисбат ба ҳуди бутун мероним (ё партоним) номида мешаванд» [9, 20].

Он чӣ, ки дар меъморӣ махсусан дар шинохти сарчашмаҳои назарии он муҳим аст, ин боварҳое, ки мардуми замон дошта ва бо таваҷҷуҳ ба ин ки мардум, хоссатан мардуми Шарқ бештар бар асоси фалсафа ва ирфон рӯй ба барномарезӣ ва тадвини зиндагии хеш мекарданд. Мусалламан, меъморӣ аз ҳамин боварҳо сарчашма гирифта, ки худ баргирифта аз боварҳо будааст. Ба тарзи дигар метавон гуфт, меъмориро дар шакли форма наметавон ёфт ва таҷзия кард, балки онро дар дарк ва навъи офариниш фазое бояд дастабандӣ кард ба навъе меъмории даврони классикро метавон меъмории баргирифта аз фалсафа ва ирфон донист.

Дар меъмории имрӯза мутассифона унсурҳои фалсафӣ то андозае ба инобат гирифта намешавад. Ин ҳолат боис гаштааст, ки меъморӣ ҳувиати худро то андозае аз даст диҳад. Он чӣ дар меъморӣ бояд ҳатмӣ бошад, ин шинохт ва муаррифии дарунмоя ва ҳувиати меъморӣ аст. Моро низ зарур аст, ки дар меъморӣ муосир унсурҳои фалсафии меъмории гузаштаро истифода намоём. Зеро бе вучуд доштани рамзи зоҳирӣ ботин ва фалсафаи чизе муайян намешавад. То агар бино набошад, моҳияти бино дарк намешавад. Дар ин масъала файласуфон ибодатхонаҳо ва ҷисми инсонро мисол меоваранд, ки ибодатхона рамзи берунӣ дар ин олами моддӣ аз он ҳузуре, ки ба ҷашм намеояд, ки дар олами илоҳӣ пушти парда дорад. Ҳамчунон, ки ҷисм рамзи берунӣ дар ин олами машҳуд аз дил аст, ки ба ҷашм намеояд, зеро аз олами ғайб аст. «Дар баробари ин ҳама, меъмор бояд тарзе биноро бисозад, ки шуур, идрок, ҳадс ва вазъи рӯҳу равонии инсонро бедор созад ва ё болида гардонад. Интиҳоби моделҳо, лоиҳаҳо ва ранҳо дар ин масъала бисёр муҳим аст. Дар ҳолати муваффақ шудани меъмор дар ин масъала, бинои ӯ дар хотираҳо нақш мебандад» [6, 75]. Меъморӣ низ бояд рамзе аз олами ботин бошад, ки дар он олами ботинии меъмор, ки бе фалсафа намешавад, намоён шавад.

Хулоса (Conclusions)

Дар умум, мафҳумҳои фалсафӣ ба монанди форма, фазо, шакл, макон, замон, ҷалипо, ҳолоним, мероним ва ғайраҳо дар бахши меъморӣ ба таври густурда истифода мешаванд. Аз ин рӯ, мафҳумҳои мазкур ба қадри имкон дар доираи як мақолаи илмӣ шарҳ ёфтанд. Аз ҳама муҳим ин аст, ки дар меъморӣ мафҳумҳои “шакл” ва “форма” аз ҳамдигар фарқ мекунанд ва меъмор бояд инро дарк кунад. Барои дарки ин меъмор пеш аз ҳама бояд файласуф бошад, то ба умқи мафҳумҳо сарфаҳм рафта, инсонро бо як нигоҳ ба умқи эҷодиёти худ баранд ва бинанда фалсафаи фалсафаи ҳунари дасти ӯро низ дарк кунад, барои ин дар меъморӣ бояд унсурҳои фалсафӣ намоён бошанд. Дар охир яке аз мафҳумҳои бисёр ҷолиб – “ҷалипо”, ки ҳам дар фалсафа ва ҳам дар меъморӣ ба таври фаровон истифода шудааст, мавриди омӯзиш қарор гирифтааст.

Муқаррир: Зийева З.И. – д.и.ф., сарҳодими илмӣ шӯбаи таърихи фалсафаи ИҶС АМЭНП.

Адабиёт

1. Аристотель. Никомахова Этика / Аристотель – М.: ЭКСМО-Пресс, 2020. – 223с.
2. Бражникова, Я. Г. Плоть и история. К идее архитектурного прошлого в философии М. Мерло-Понти / Я. Г. Бражникова // Логос. – 2004. – № 1(41). – С. 72-87.
3. Иконников А. В. Архитектура XX века. Утопия и реальность / А.В. Иконников – М.: Прогресс-Традиция, 2002. – Т. 2. – 672с.
4. Мерло П. Око и дух / П. Мерло–М.: Искусство - 1993. – 33с.
5. Платон. Диалоги / Платон –М. 1986. – 581с.
6. Рамазониен, А. Б. Таҳлили коррелятсионии робитаи зебоишиносӣ бо меъморӣ / А. Б. Рамазониен, Б. Саидов // Паёми политехникӣ Бахши: Техника ва ҷомеа. – 2026. – №. 1(13). – Р. 72-76.
7. Рамазониен, А. Б. Анталогияи меъморӣ иҷтимоӣ ва нақши он дар сохтмони шаҳрҳои муосир / А. Б. Рамазониен, К. М. Якубзода // Паёми политехникӣ Бахши: Техника ва ҷомеа. – 2025. – №. 3(11). – Р. 37-39.
8. Хайдеггер М. Время и бытие / М Хайдеггер – М., 1993. – 450с.
9. Шукуров, Ш. М. Идея Ирана: Толкование к истории искусства и архитектуры / Ш. М. Шукуров; Институт востоковедения РАН, Научно-исследовательский институт теории и истории архитектуры и градостроительства. – Москва : Прогресс-Традиция, 2021. – 280 с. – ISBN 978-5-89826-591-5.
10. Louis Kahn: The Importance of a Drawing. – New York, 1967. 280 p.
11. Abd al-Qahir al-Jurjani. Asrar al-Balagha [Secrets of Eloquence]. Cairo, 1943.

References

1. Aristotle. Nicomachean Ethics. Moscow, 2020. 223 p.
2. Brazhnikova, Ya. G. Plot' i istoriya. K ideye arkhitektonicheskogo proshlogo v filosofii M. Merlo-Ponti [Flesh and History: On the Idea of the Architectonic Past in the Philosophy of M. Merleau-Ponty]. Logos, 2004, no. 1 (41), pp. 72–87. EDN XHTBWH.
3. Ikonnikov, A. V. Arkhitektura XX veka. Utopiya i real'nost' [Architecture of the 20th Century: Utopia and Reality]. Vol. 2. Moscow: Progress-Traditsiya, 2002. 672 p.
4. Merleau-Ponty, M. Oko i dukh [Eye and Spirit]. Moscow: Iskusstvo, 1993. 33 p.
5. Platon. Dialogi [Dialogues]. Moscow, 1986. 581 p.
6. Ramazonien, A. B., Saidov, B. Tahlili korrelyatsioni robitali zeboishinosi bo me'mori [Correlation Analysis of the Relationship between Aesthetics and Architecture]. Payomi Polytechnic. Section: Technology and Society, 2026, no. 1 (13), pp. 72–76. DOI: 10.65599/TS9475. EDN ABSWJY.
7. Ramazonien, A. B., Yakubzoda, K. M. Antologiyai me'morii ijtimoī va nakshi on dar sokhtmoni shahrhoi muosir [Anthology of Social Architecture and Its Role in the Construction of Modern Cities]. Payomi Polytechnic. Section: Technology and Society, 2025, no. 3 (11), pp. 37–39. EDN VWTQIM.
8. Heidegger, M. Vremya i bytie [Time and Being]. Moscow, 1993. 450 p.
9. Shukurov, Sh. M. Ideya Irana: Tolkovanie k istorii iskusstva i arkhitektury [The Idea of Iran: An Interpretation of the History of Art and Architecture]. Moscow: Progress-Traditsiya, 2021. 280 p. ISBN 978-5-89826-591-5. EDN ZCPOSS.
10. Louis Kahn: The Importance of a Drawing. New York, 1967. 280 p.
11. Abd al-Qahir al-Jurjani. Asrar al-Balagha [Secrets of Eloquence]. Cairo, 1943.

Маълумот дар бораи муаллиф:

Рамазониён Аҳтам Бобосафар, ассистенти кафедраи фанҳои ҷомеашиносии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ. Тел: 918536050. E-mail: ramazoni.93@mail.ru

Сведения об авторе:

Рамазониён Аҳтам Бобосафар, ассистент кафедры общественных наук Таджикского технического университета имени академика М. С. Осими. тел: 918536050. E-mail: ramazoni.93@mail.ru

Information about the author:

Ramazoniyon Ahtam Bobosafar, Assistant of Department of Social Sciences, Tajik Technical University named after Academician M. S. Osimi. tel: 918536050. E-mail: ramazoni.93@mail.ru